
dekolonisatiebewegingen, de inspanningen vooral gericht op het verstevigen van de lokale kerken.

Van katholieke missioneringsarbeid vanuit Nederland was om voor de hand liggende redenen rond 1800 nauwelijks sprake.¹⁷ Als er priesters werden uitgezonden, ging het meestal niet om feitelijke bekeringsarbeid, maar om de pastorale zorg voor land- en geloofs-genoten, vooral militairen in de koloniën. Vanaf 1809 werkten enkele geestelijken op Java en Sumatra, maar veel animo was er niet voor. Hetzelfde gold trouwens voor de West. In Suriname waren pas vanaf 1825 op vaste voet enkele geestelijken gevestigd. Het betrof hier steeds seculiere priesters. Ook op de Antillen hadden vanaf 1817 een paar ‘wereldheren’ de geestelijke zorg voor enkele duizenden (ditmaal overwegend niet-Europese) katholieken. Dit gebrek aan toeloop valt niet alleen uit afkeer van het vreemde te verklaren want legio waren de geestelijken die in het derde en vierde kwart van de eeuw naar de *frontier* in de Verenigde Staten vertrokken. Waarschijnlijk speelden naast het tropische klimaat de grote invloed van de koloniale overheden¹⁸ en het gebrek aan werkelijk missie(=bekerings)werk een rol.

In de tweede helft van de eeuw veranderde de situatie ingrijpend. Vanaf de jaren 1860 werden de missieactiviteiten in de Nederlandse koloniën geleidelijk overgedragen aan reguleren. Dit gebeurde door bemoeienis van de Romeinse Curie, die streefde naar een systeem van exclusieve koppeling tussen missieterritoria en afzonderlijke (mannelijke) reguliere orden en congregaties (de zogeheten *commissio missionum*).¹⁹ De Jezuïeten kregen Indië onder hun hoede (1858), de Redemptoristen Suriname (1865) en de Dominicanen de Antillen (1868). Mede door hun inspanningen kreeg nu het missiewerk in de Nederlandse koloniën geleidelijk meer dynamiek. Mede – want intussen was in Nederland een steeds groeiende ondersteuningsorganisatie ontstaan van broederschappen en andere verenigingen, die zich onder druk van het Vaticaan hadden aangesloten bij het internationale, maar van oorsprong Franse en Frans-georiënteerde *Genootschap tot Voortplanting des Geloofs*. Ofschoon deze missieactie²⁰ vooralsnog sterk op de eigen koloniën gericht bleef – zo werden de ingezamelde gelden uitsluitend daarvoor aangewend – betekende de combinatie van missiewerk door de Nederlandse afdelingen van internationale orden en missieactie in internationaal verband het begin van een blikverruiming en globalisering die (niet zonder tegenstand) tijdens het Interbellum tot norm werd verheven. Dat belette overigens niet dat Nederlands-Indië (ruim zestig maal zo groot als het moederland) ook binnen de katholieke missie steeds het grootste concentratiepunt van activiteiten bleef. Hier werd sinds het eind van de jaren 1880 de bekeringsarbeid actief gericht op de inlandse bevolking, wat

¹⁷ Een globaal overzicht van de periode 1800-1940 in A.J.J.M. van den Eerenbeemt, *De missie-actie in Nederland (± 1600-1940)* (Nijmegen, 1945) en (exclusief voor de Nederlandse koloniën) A. Mulders, *De missie in tropisch Nederland* (Den Bosch, 1940). Voor de eerste helft van de twintigste eeuw vooral Roes, *Het groote missieuur*.

¹⁸ Een geruchtmakend voorbeeld van de gevolgen daarvan bood de uitzetting van apostolisch vicaris J. Grooff en enkele medewerkers door de gouverneur-generaal van Nederlands-Indië in de jaren 1840.

¹⁹ Vgl. J. Metzler (red.), *Dalle missioni alle chiese locali, 1846-1965* (Milaan, 1990), 88.

²⁰ Hier wordt het onderscheid overgenomen gemaakt door Roes, *Het groote missieuur*, 165-166, tussen ‘missiewerk’ (de daadwerkelijke inzet buiten Nederland) en ‘missieactie’ (de ondersteuningsactiviteiten in eigen land).